

۷۲۵

خلیج فارس

(جستارهایی دربارهٔ نام خلیج فارس در درازای تاریخ)

به کوشش

دکتر شهرام جلیلیان

(عضو هیأت علمی گروه تاریخ دانشگاه شهید چمران اهواز)

انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز

۱۳۹۷

سرشناسه
عنوان و نام پدیدآور

مشخصات نشر

مشخصات ظاهری

فروست

شابک

وضعیت فهرست نویسی

یادداشت

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

موضوع

شناسه افزوده

رده بندی کنگره

رده بندی دیویی

شماره کتابشناسی ملی

جلیلیان، شهرام، ۱۳۵۷ -

خلیج فارس (جستارهایی درباره نام خلیج فارس در درازای تاریخ)
به کوشش: شهرام جلیلیان.

اهواز: دانشگاه شهید چمران اهواز، مرکز انتشارات و چاپ، ۱۳۹۷.

۲۱۸ص.

انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز؛ ۷۲۵.

۱۵۰۰۰۰ ریال ۲-۲۱۷-۱۴۱-۶۰۰-۹۷۸

فیبا

کتابنامه.

خلیج فارس نامها واژه نامه.

Persian Gulf

خلیج فارس نامها

Persian Gulf- Names

خلیج فارس -تاریخ

Persian Gulf- History

دانشگاه شهید چمران اهواز. اداره انتشارات و چاپ

۱۳۹۷/۸-۸/DFR۲۱۳۴

۹۵۵/۷۳

۵۱۶۳۵۴۴

خلیج فارس/ به کوشش: شهرام جلیلیان

ناشر: دانشگاه شهید چمران اهواز

چاپ اول: ۱۳۹۷

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

لیتوگرافی چاپ و صحافی: اداره چاپ و انتشارات دانشگاه شهید چمران اهواز

قیمت: ۱۵۰،۰۰۰ تومان

محل فروش کتاب

اهواز: گلستان، شهر دانشگاهی، کتابفروشی دانشگاه شهید چمران اهواز

تلفاکس: ۰۷۲-۳۳۳۳۱۰۶۱

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است.

پیشگفتار

همه جهانیان از گذشته‌های دور تاریخی و از دوره هخامنشیان، دریای جنوبی ایران را «دریای پارس» یا «خلیج فارس» می‌شناخته‌اند. منابع تاریخی و باستان‌شناختی گواهند که کرانه‌های جنوبی خلیج فارس از دوره هخامنشیان در قلمرو ایرانیان بوده است و ایرانیان ساکنان اصلی این سرزمین‌ها بوده‌اند و حتی در سده‌های اولیه اسلامی هنوز حضور ایرانیان و فرهنگ ایرانی و زبان فارسی در کرانه‌های جنوبی خلیج فارس بسیار پُررنگ بوده است. چون هخامنشیان از پارس‌ها بودند و از استان پارس برخاسته بودند، سرزمین فرمانرایی آنها «تکومت پارس» نامیده می‌شد و دریای جنوبی سرزمین آنها نیز از سوی همسایگان، «دریای پارس» نام گرفت. جغرافی‌دانان و تاریخ‌نویسان یونانی و رومی، همواره در گزارش‌های خود این دریا را با نام‌هایی چون «سینوس پرسیکوس» (خلیج فارس) و «پرسیکوم ماه» (دریای پارس) و «اکواروم پرسیکو» (آبگیر پارس) خوانده‌اند و هیچگاه نام دیگری برای دریا، جز این ایران به زبان نیاورده‌اند. سپس نام یونانی و لاتینی خلیج فارس به دیگر زبان‌های زنده دنیا هم راه یافت و همه ملت‌ها، این دریا را به زبان خود، خلیج فارس گفته‌اند. در دوره اسلامی نیز خود عرب‌ها، در تفاسیر قرآنی، کتاب‌های تاریخی و جغرافیایی، تراجم، واژه‌نامه‌ها و اشعار عربی، هزاران بار نام «بحر فارس» و «الخلیج الفارسی» را به زبان آورده‌اند و هم‌کیشان و همسایگان عرب ما، همچون یونانیان و رومی‌ها، هیچ نام دیگری برای دریای بزرگ جنوب ایران نمی‌شناخته‌اند. همچنین در اسناد حقیقی و معاهدات سرزمین‌های عربی با همدیگر و یا با دیگر دولت‌ها و در صدها کتاب و نقشه جغرافیایی که در کشورهای عربی انتشار یافته‌اند، همیشه نام خلیج فارس آمده است. با این همه، در دهه ۱۹۳۰ م. سرچارلز بلگریو، نماینده سیاسی بریتانیا در بحرین، پرونده‌ای برای تغییر نام خلیج فارس گشود و آن را به وزارت امور خارجه بریتانیا پیشنهاد داد! اگرچه به دلایل سیاسی، این پرونده یکچند پیگیری نشد، اما توطئه بریتانیایی تغییر نام خلیج فارس دوباره از سال ۱۹۶۲ م. با

تلاشی دوچندان آغاز گردید و با ظهور ناسیونالیسم عربی، اصطلاح ساختگی و بدون پشتوانه تاریخی «خلیج عربی» به مذاق برخی از رهبران ایران‌ستیز دنیای عرب خوش آمد و تبلیغات گسترده‌ای در راه تغییر ذهنیت مردم عرب برای پذیرش اصطلاح ساختگی «خلیج عربی» آغاز شد. با این همه، دانشگاهیان و اندیشمندان آگاه و راستین در دنیای عرب، هیچگاه در برابر تلاش دولت‌های عربی در نادیده گرفتن هزاران سند و گواه تاریخی و جغرافیایی درباره نام همیشگی خلیج فارس، سرفروند نیاورده‌اند و همواره در گنتارها و نوشتارهای خود از نام «خلیج فارس» استفاده می‌کنند و حتی بارها تلاش برای تغییر نام «خلیج فارس» را نکوهیده‌اند و به تمسخر گرفته‌اند. سازمان ملل متحد نیز، که متدین بسود عربی عضو آن هستند، در چندین یادداشت و سند حقوقی و رسمی خود نام تاریخی و تغییرناپذیر دریای جنوبی ایران را «خلیج فارس» (Persian Gulf) اعلام کرده است.

درباره تاریخ و نام خلیج فارس کتاب‌ها و مقالات بسیاری نوشته شده است؛ دانشگاه شهید چمران اهواز نیز در دفاع از حیثیت تاریخی نام «خلیج فارس» بایسته دید برای بزرگداشت روز ملی خلیج فارس، چند جستار پژوهشی ارزشمند درباره تاریخ و نام خلیج فارس در درازای تاریخ، در یک مجموعه گرد آورد و انتشار دهد. این کار به کوشش همکار ارجمند، دکتر شهرام جلیلیان عضو هیأت علمی گروه تاریخ و معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی دانشکده ادبیات و علوم اسلامی انجام گرفت و صمیمانه از ایشان سپاسگزاریم.

امیدواریم گاهی هرچند کوچک، در راه پاسداری از نام «خلیج فارس» و هویت تاریخی و جغرافیایی سرزمین مقدس ایران برداشته باشیم.

دکتر غلامحسین خواجه

رئیس دانشگاه شهید چمران اهواز

اردیبهشت/۱۳۹۷

فهرست مطالب

۹	نام خلیج فارس
۲۵	خلیج فارس در متون یونانی و لاتین و تازی
۳۳	خلیج فارس و نام آن
۴۷	وجه تسمیه خلیج فارس
۷۱	نام خلیج فارس در درازای تاریخ
۹۹	نقشه‌های تاریخی خلیج فارس
۱۱۷	نام خلیج فارس در پیش از هفتاد و هشت متن عربی نویافته
۱۵۵	نام خلیج فارس (جستاری از درون عربی پیش‌یافته)
۱۸۳	کتاب‌شناسی نام خلیج فارس